

ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ

<https://doi.org/10.31108/2.2025.3.36.1>
УДК 159.9.072.43:502.3:614.4:355.01

Оксана Креденцер, Тетяна Ларіна,
Тетяна Кулаєва, Аглая Савченко

АНАЛІЗ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ У ПРОМОЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОТИДІЇ ЕКОЛОГІЧНИМ ТА ЕПІДЕМІЧНИМ ЗАГРОЗАМ ЗДОРОВ'Ю ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Креденцер Оксана, Ларіна Тетяна, Кулаєва Тетяна, Савченко Аглая. Аналіз потреб студентської молоді у промоції психологічної готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам здоров'ю людини в умовах війни.

Вступ. Актуальність статті зумовлена зростанням кількості екологічних та епідемічних загроз у поєднанні з воєнними подіями, що підвищує потребу у формуванні психологічної готовності молоді до дій у кризових ситуаціях. Дослідження спрямоване на виявлення освітніх потреб студентів для ефективної промоції цієї готовності в сучасному освітньому просторі.

Мета: проаналізувати потреби студентської молоді у промоції психологічної готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам здоров'ю людини в умовах війни.

Методи: авторська анкета, контент-аналіз відкритих відповідей, частотний аналіз, крос-табуляційний аналіз (χ^2 Пірсона) для виявлення зв'язків із соціально-демографічними та освітніми характеристиками студентів.

Результати. Встановлено, що більшість респондентів відчувають нестачу операційних навичок, медичних знань та інформаційної підготовки; менше уваги студентами приділяється психологічній складовій. Виявлено статистично значущі відмінності за статтю, віком, формою навчання та місцем проживання.

Висновки. Отримані результати доводять необхідність комплексної психологічної промоції готовності у системі освіти – шляхом інтеграції знань, практичних навичок і розвитку внутрішніх психологічних ресурсів.

Ключові слова: здоров'я, психологічна готовність, промоція, екологічні загрози, епідемічні загрози, освіта, студенти, контент-аналіз

Kredentser, Oksana, Larina, Tetyana, Kulaieva, Tetiana, Savchenko, Ahlaia. Analysis of student' needs to promote their psychological readiness to counter environmental and epidemic threats in wartime.

Introduction. Ukrainians face increased environmental and epidemic threats as a result of the ongoing war, which increases the need for development of young people's psychological readiness to act in crisis situations.

Aim: to analyze students' needs in the development of their psychological readiness to counter environmental and epidemic threats in wartime.

Methods: a specially designed questionnaire, content analysis of open-ended responses, frequency analysis, cross-tabulation analysis (Pearson's χ^2) to identify the relationships between students' socio-demographic and educational characteristics.

Results. It was found that most respondents lacked operational skills, medical knowledge and information training; less attention was paid by students to the psychological component of their readiness to counter environmental and epidemic threats in wartime. Statistically significant differences were found in relation to students' gender, age, form of study and place of residence.

Conclusions. The results obtained prove the need for comprehensive development of students' psychological readiness to counter environmental and epidemic threats in wartime in the education system - through the integration of knowledge, skills and the development of internal psychological resources.

Keywords: health, psychological preparedness, promotion, environmental threats, epidemic threats, education, students, content analysis

Вступ. Сучасний світ характеризується зростанням кількості екологічних, епідемічних та техногенних загроз, що дедалі частіше впливають на життя людини, суспільство й освітнє середовище. В умовах війни ці ризики набувають особливої гостроти, поєднуючись із високим рівнем стресу, невизначеності та інформаційних викривлень. За таких обставин проблема психологічної готовності особистості до дій у надзвичайних ситуаціях стає одним із ключових напрямів досліджень у галузі прикладної та освітньої психології.

Актуальність теми зумовлена тим, що молодь, зокрема студентська, є соціально активною групою, яка в майбутньому реалізовуватиме функції фахівців у різних галузях – освіті, медицині, екології, управлінні. Водночас саме ця категорія населення часто виявляється психологічно та практично не готовою до реагування на кризові події природного, епідемічного чи соціального походження. Формування психологічної готовності студентів до дій у таких ситуаціях є важливим компонентом системи безпеки суспільства, що напряму пов'язано із завданнями сталого розвитку та психічного здоров'я нації.

Соціальна значущість дослідження полягає у визначенні реальних потреб молоді щодо підвищення власної готовності протидіяти загрозам, що дозволяє удосконалити стратегії психологічної просвіти, розробити ефективні освітні програми та тренінги з формування стресостійкості, проактивності, резильєнтності й відповідальної поведінки в умовах криз. Такі програми є необхідними не лише в контексті воєнного стану, а й у процесі післявоєнного відновлення держави, коли питання безпеки, психічного здоров'я й екологічної культури набуватимуть нової ваги.

Висвітленням різних аспектів в сфері екологічної психології та психології пандемій займалась низка українських дослідників (Львовичкіна, 2011; Кряж & Баєва, 2020; Скребець & Шлімакова, 2014; Слюсаревський & Найдьонова, 2020; Швалб та ін., 2024; Юрченко, Хорошев, Логовський & Ващук, 2023). Попри наявність досліджень, присвячених психологічній готовності особистості до дій в умовах війни та інших екстремальних ситуаціях (Духневич, 2023; Духневич та ін., 2023; Карамушка та ін. 2008; Карамушка, Креденцер, Терещенко та ін., 2024; Корольчук, Крайнюк, 2006), питання психологічної готовності саме у контексті екологічних та епідемічних загроз, а також її промоції в освітньому просторі залишаються недостатньо розробленими.

Отже, актуальність дослідження визначається необхідністю наукового осмислення стану психологічної готовності студентів до протидії екологічним і епідемічним загрозам, а також пошуком оптимальних шляхів її промоції в освітньому середовищі в умовах соціальної нестабільності та воєнного стану.

Мета дослідження: проаналізувати потреби студентської молоді у промоції психологічної готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам здоров'ю людини в умовах війни.

Завдання дослідження:

- 1) Дослідити стан підготовки студентів щодо дій у надзвичайних ситуаціях.
- 2) Проаналізувати потреби студентів у знаннях та практичних навичках в контексті екологічних або епідемічних загроз.
- 3) Дослідити орієнтацію студентів на форми та методи навчання для підвищення готовності до екологічних або епідемічних загроз.

Методи та організація дослідження.

Для проведення дослідження було використано змішаний дизайн методів збору даних, тобто якісні та кількісні дані збиралися одночасно за допомогою авторського комплексу методик «Дослідження психологічної готовності студентів до протидії екологічним та епідемічним загрозам здоров'ю людини». Комплекс методик складається з трьох блоків: перший – стандартизовані шкали для вимірювання компонентів психологічної готовності; другий – авторська анкета, яка містить низку відкритих та закритих запитань щодо особливостей психологічної готовності студентів до протидії

екологічним та епідемічним загрозам здоров'ю людини. Третій блок – «анкета-паспортичка» (вік, стать, факультет, самооцінка здоров'я тощо).

Для вирішення емпіричних завдань дослідження, представлених в цій статті, нами були проаналізовані запитання другого блоку розробленого комплексу. А саме: «Чи отримували ви в освітньому закладі знання або навички щодо дій у надзвичайних ситуаціях?» (варіанти відповідей: так, частково, ні); «Яких знань або практичних навичок вам бракує в контексті екологічних або епідемічних загроз?» «Що, на вашу думку, має робити заклад освіти для підвищення готовності до таких загроз?» (варіанти відповідей: проводити лекції; запрошувати для проведення спеціальних занять відповідних фахівців; проводити тренінги, практикуми; організовувати спеціальні навчальні курси; здійснювати індивідуальні консультації; організовувати обмін досвідом).

Для обробки та інтерпретації відкритих відповідей щодо потреби студентської молоді у знаннях та практичних навичках в контексті екологічних та епідемічних загроз здоров'ю людини було застосовано метод контент-аналізу.

У дослідженні використано методи математичної статистики й аналізу даних із застосуванням програми Jamovi (версія 2.3.28.0): описові статистики, критерій хі-квадрат Пірсона для таблиць спряженості.

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь 459 осіб, студенти різних спеціальностей закладів вищої освіти України, переважно з м. Київ, м. Рівне, м. Вінниця та ін., які опановують спеціальності у таких галузях знань, як: освіта, гуманітарні науки, соціальні науки, право та інформаційні технології. Вік опитаних: від 16 до 58 років, середній вік респондентів 21 рік, серед них: жінки – 78,6%, чоловіки – 19,8%, інший гендер – 1,5%. За рівнем освіти опитувані розподілилися так: бакалавр – 80,6%, магістр – 17,4%, аспірант – 1,9%. Переважна більшість респондентів – 75,3% під час опитування знаходилась в Україні та не змінювала місце перебування від початку війни, 20,9% проживають в іншому регіоні/місті України, ніж проживали до 24 лютого 2022 року, 3,7% перебувають за кордоном.

Дослідження проводилося у травні-серпні 2025 року за допомогою онлайн-опитування з використанням Google Forms, що дозволило забезпечити анонімність та зручність для респондентів. Усі учасники були поінформовані про мету дослідження та дали свою згоду на участь, що відповідає етичним нормам проведення психологічних досліджень. Розроблений авторський опитувальник для збору даних було затверджено Комісією з етики наукових досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Результати дослідження та їх обговорення.

1. Стан підготовки студентів щодо знань або дій у надзвичайних ситуаціях.

Проаналізувавши відповіді респондентів щодо їхньої готовності до надзвичайних ситуацій, ми отримали такі дані (рис. 1).

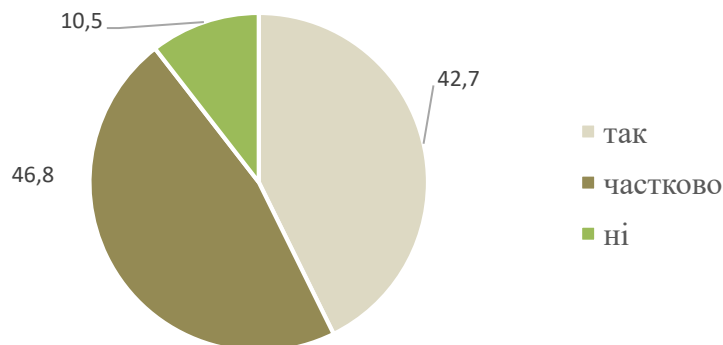

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «Чи отримували ви в освітньому закладі знання або навички щодо дій у надзвичайних ситуаціях?»

Дані свідчать, що переважна кількість респондентів вже отримала в навчальному закладі знання або навички щодо дій у надзвичайних ситуаціях. А саме: 42,7% опитаних

відповіли ствердно на запитання анкети, 46,8% респондентів вважають, що отримали знання та навички частково. Тобто ми можемо говорити про те, що значна частка відповідей про часткове засвоєння знань вказує на можливі дефіцити у формуванні практичних психологічних навичок і недостатню інтеграцію теоретичних знань у поведінкові стратегії. Це може означати, що освітні програми часто фокусуються на передаванні інформації, але меншою мірою – на розвитку уміння діяти в реальних умовах. Проте майже десята частина студентів (9,8%) ще не отримувала назагал в освітньому закладі знань та навичок дій у надзвичайних ситуаціях. З позиції психології безпеки це є потенційним ризиком, оскільки відсутність базових знань підвищує рівень тривожності, невизначеності та знижує впевненість особистості у власних силах у разі виникнення кризової ситуації. Такі студенти можуть демонструвати неефективні або хаотичні форми поведінки під впливом стресу.

За допомогою критерію хі-квадрат Пірсона було проаналізовано відмінності між наданими відповідями у студентів різної статі та віку. Але відмінності, що спостерігаються, не є статистично значущими ($p > 0,1$). На нашу думку, це свідчить про відносну однорідність рівня підготовки незалежно від статі чи вікових характеристик студентів. Це може бути також пов'язано з тим, що освітні програми з питань безпеки мають універсальний характер і надаються студентам без суттєвої диференціації за демографічними ознаками.

2. Потреби студентів у знаннях або практичних навичках в контексті екологічних або епідемічних загроз.

Для виконання другого завдання нашого дослідження нами були проаналізовані відповіді на відкрите запитання анкети «Яких знань або практичних навичок вам бракує в контексті екологічних або епідемічних загроз?». Насамперед слід зазначити, що загалом, виходячи з обсягу та якості отриманих відповідей, запитання зацікавило респондентів, їм було цікаво поміркувати над ним. Так, більша частина респондентів 54,68% дала розлогу та змістовну відповідь на це запитання, 21,13% обмежилися відносно короткою відповіддю в 1-3 слова, і лише 24,18% не відповіли назагал (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей студентів на запитання анкети «Яких знань або практичних навичок вам бракує в контексті екологічних або епідемічних загроз?» (n=459)

	Не дали відповідь	Дали коротку відповідь	Дали розлогу змістовну відповідь
n	114	97	248
%	24,83%	21,13%	54,03%

Водночас серед відповідей було досить багато загальних або нечітких думок, що може свідчити про низький рівень конкретизації власних освітніх потреб. Це, на наш погляд, може вказувати як на недостатню поінформованість, так і на труднощі у вербалізації власних запитів у сфері безпеки.

Далі ми зосередили свою увагу на тій частині респондентів, які надали відповіді – 345 студента. Були проаналізовані їхні відповіді з точки зору достатності їхніх знань щодо епідемічних та екологічних загроз (табл. 2).

Як бачимо з таблиці 2, частина (18,3%) респондентів зазначила, що в них достатньо знань із зазначеної проблематики (відповіді: «вистачає усього», «ніяких», «усього достатньо», «та ніби немає проблем»), 8% зазначили, що назагал не мають ніяких знань (відповіді на кшталт: «не знаю нічого», «усього бракує», «загальної інформації» тощо). Переважна кількість студентів вважає, що вони володіють певним обсягом знань щодо протидії різноманітним типам загроз, проте оцінюють свій рівень знань як недостатній та відповідно мають нагальну потребу в отриманні практичних навичок як психологічної, так і поведінкової готовності діяти в екстремальних ситуаціях (відповіді, сформульовані, як: «відчуваю потребу в поглибленні знань», «хотілося б дізнатися більше», «бракує інформації», а також конкретні запити).

Таблиця 2

Оцінка студентами достатності власних знань щодо загроз (n=345)

	Знань достатньо	Знань бракує	Знань немає зовсім
n	83	226	36
%	18,3%	73,7%	8%

Як бачимо, незважаючи на те, що переважна кількість респондентів вже отримувала знання щодо протидії загрозам у своєму навчальному закладі (див. табл.1), рівень самооцінки достатності цих знань доволі низький. Понад 90% студентів вже мали змогу отримати знання щодо протидії загрозам хоча б частково, але водночас 81% опитаних скаржитися на брак або повну нестачу знань. Отже, ми спостерігаємо невідповідність між фактом проведення відповідних заходів у закладах освіти та тим, чи задоволені студенти обсягом знань, отриманих протягом цього навчання.

Опишемо докладніше отримані результати, а саме: 345 змістовних відповідей, які набули подальшої обробки за допомогою контент-аналізу.

Більша частина змістовних відповідей щодо знань та навичок в контексті протидії загрозам стосувалась наслідків потенційної ядерної небезпеки або будь-якої іншої масштабної екологічної катастрофи, епідемії. І лише деякі респонденти (біля 5%) відповідали на запитання, маючи на увазі під «екологічними загрозами» забруднення навколишнього середовища побутовими відходами, неконтрольоване знищення зелених зон тощо.

Результати опитування студентів щодо браку знань та практичних навичок у контексті екологічних та епідемічних загроз показали неоднорідність запитів і різний рівень усвідомлення власних потреб. Проведений контент-аналіз дозволив виокремити 6 основних критерій відповідей (табл. 3).

Отримані результати засвідчили, що найбільше студентів відзначали нестачу **операційної (практичної) підготовки** (88 відповідей). Найчастіше студенти наголошували на потребі у чітких алгоритмах дій, інструкціях і практичних тренуваннях, які допомогли б діяти ефективно у разі надзвичайних ситуацій. На наш погляд, це свідчить про потребу у структуруванні поведінки в умовах невизначеності. Студенти прагнуть мати чітку поведінкову модель, яка знижує тривожність, забезпечує відчуття контролю і передбачуваності ситуації. Висока частота таких запитів може бути індикатором недостатньої поведінкової компоненти психологічної готовності – тобто сформованості практичних дій у кризових обставинах.

Велика частина респондентів висловила потребу у **базових медичних уміннях** (79 відповідей), зокрема з надання першої допомоги, профілактики інфекцій, збереження здоров'я в екстремальних умовах. Ця категорія відображає усвідомлення студентами значення медико-епідемічної грамотності. Психологічно це вказує на потребу у відчутті компетентності та впевненості у власних діях, що є ключовим чинником зниження тривоги та розвитку самоефективності.

Достатньо часто зустрічаються відповіді, що стосуються «інформаційної підготовки» (65 відповідей). Респонденти часто вказували на брак достовірної, систематизованої інформації про дії у кризових ситуаціях, офіційні джерела та ефективні канали комунікації. Тобто це може свідчити про високу потребу в когнітивній визначеності. Брак інформації підсилює почуття тривоги, викликає дезорієнтацію та знижує здатність до адекватного прийняття рішень. Формування інформаційної компетентності є ключовою умовою психологічної стабільності в умовах криз.

Частина студентів (60 осіб) наголосила на потребі у знаннях та вміннях, пов'язаних із **екологією**, їх впливом на здоров'я та способами реагування на екологічні катастрофи. Тобто це може свідчити про наявність певної екологічної відповідальності, але також і про когнітивні прогалини, що перешкоджають формуванню активної проекологічної поведінки.

Таблиця 3

Результати контент-аналізу		
Критерій	Частота (разів)	Приклади відповідей
Операційна підготовка	88	- «Плану дій, інструкцій, як мінімізувати негативні наслідки + уміння не впадати в панічні стани» - «Протоколу дій на різні ситуації» - «Чіткого плану дій» - «Скриптовані дії» - «Алгоритму дій у разі паводку/затоПЛення, алгоритму дій у разі критичної спеки протягом тривалого часу» - «Як діяти після ядерного вибуху: як знайти безпечне укриття, уникнути радіації, очистити одяг і тіло від забруднення та забезпечити себе питною водою і їжею» - «Порядок дій в екстремальних ситуаціях» - «Комунікативні навички в кризових ситуаціях» - «Практики не вистачає, теорії достатньо» - «Навичок виживання у екстремальних ситуаціях» - «Практика, що робити в таких-то ситуаціях» - «Мені бракує практичного застосування знань у реальних умовах»
Медичні знання	79	- «Практичні навички в наданні першої допомоги в умовах біологічної загрози» - «Більше інформації про людське тіло (в шкільній програмі тощо)» - «Механізми впливу забруднення на здоров'я людини» - «Чіткого алгоритму дій, навичок першої медичної допомоги» - «Знання про першу допомогу» - «Надання першої медичної допомоги та все, що пов'язано з медициною» - «Досвід збереження здоров'я навколишніх людей, перша медична допомога» - «Навичок протидії, базові медичні знання» - «Медицина», «Медичної освіти» - «Медичних навичок» - «Щодо медичної допомоги іншим і собі, тому що такі тренінги мають проводитись максимально часто, зважаючи особливо на ситуацію в країні»
Інформаційна підготовка	65	- «Тренінгів, де модулюють небезпечну ситуацію й учасники тренуються на ній реагувати» - «Інформаційні фаєрволи - джерела інформації, які треба споживати у критичних ситуаціях» - «Недостатньо правдивої інформації» - «Інформації щодо рівня поточної загрози і як діяти в ситуаціях реалізації цих загроз» - «Регулярний дайджест-нагадування - як діяти в тих чи інших ситуаціях, бо дуже часто це забувається»
Екологічна грамотність	60	- «Аналіз екологічної інформації» - «Знання про системи екологічного моніторингу» - «Відсутність знань з практичного реагування в екстрених екологічних ситуаціях» - «Теоретичних та практичних знань саме з екологічних загроз» - «Мені бракує практичних навичок аналізу екологічних ризиків та поінформованості щодо дієвих алгоритмів поведінки у разі екологічних або епідемічних загроз» - «Я не завжди впевнено орієнтуюсь у сучасних протоколах реагування на хімічне чи біологічне забруднення довкілля» - «Особливо актуальною для мене є потреба у знаннях з екологічної психології, кризової комунікації» - «Політична і фінансова відповідальність за екологічні збитки» - «Як краще вберегти планету» - «Як підтримувати екологію, що спричиняє її забруднення на повсякденному рівні»

Продовження таблиці 3

Психологічна підготовка	30	- Психологічні аспекти сприйняття загроз і поведінкові реакції населення» - «Психологічна» - «Практики майндфулнес» - «Досвід роботи з тривогою чи управління стресом» - «Здатності адаптуватися до нових умов» - «Стійкість» - Вже довгий час хочу дослідити це питання, але ніяк не наважуся, бо це викликає у мене страшенну тривогу»
Інші-нерелевантні відповіді	85	- «немає», - «всього достатньо», - «не знаю» - «не думала про це» - «всіх» - «обізнаності в цілому»

Найменше студентів вказало на брак *психологічних знань та умінь*, пов'язаних із подоланням тривоги, управлінням стресом і розвитком емоційної стійкості (30 відповідей). Низька частота таких відповідей свідчить, що студенти недооцінюють психологічну складову готовності або не усвідомлюють її значущості. Психологічно це може означати зовнішню локалізацію контролю (очікування допомоги ззовні, а не опори на внутрішні ресурси). Потреба у психологічній освіті, розвитку саморегуляції та резильєнтності є очевидною.

Спостерігається велика частка інших (нерелевантних відповідей) (85 відповідей), тобто невизначених або формальних відповідей типу «не знаю», «немає», «всього достатньо», що свідчить про низький рівень рефлексії студентів щодо власної готовності. Це може бути пов'язано з відсутністю досвіду зіткнення з реальними кризовими подіями або з ефектом психологічного заперечення загроз, що є типовим для юнацького віку.

Отже, структура запитів студентів відображає перевагу практико-орієнтованих потреб над емоційно-психологічними. Студенти очікують конкретних дієвих алгоритмів, що свідчить про прагнення до зовнішнього контролю ситуації, тоді як розвиток внутрішньої психологічної готовності ще недостатній.

Отже, можна дійти висновку, що поняття «екологічна або епідемічна загроза» для більшості студентів асоціюється переважно з ядерною та епідемічною, меншою частиною – з екологічною небезпекою, відповідно до цього вони і формулюють свої потреби.

Також потрібно зазначити достатню кількість студентів, які вважають достатнім свій рівень знань, принаймні теоретичних, щодо протидій потенційним загрозам. Це може бути об'єктивним показником, або, навпаки, наслідком недостатньо серйозного ставлення до проблеми та відповідно завищеного уявлення щодо обсягу знань.

Об'єктивною першочерговою своєю потребою студенти вважають відпрацювання на практиці теоретичних навичок (що безперечно є важливою інформацією для всіх закладів освіти щодо планування навчальних заходів формування готовності студентів до протидії загрозам).

Водночас менш усвідомленими залишаються екологічні та психологічні аспекти готовності, що вимагає посиленої уваги при розробці освітніх програм та тренінгів із формування комплексної психологічної готовності до протидії екологічним і епідемічним загрозам. Низька представленість психологічного аспекту підкреслює потребу у включенні до навчальних програм тренінгів з розвитку стресостійкості, проактивності, резильєнтності та навичок психологічної саморегуляції.

3. Орієнтація студентів на форми та методи навчання для підвищення готовності до екологічних або епідемічних загроз.

Для оцінки орієнтації студентів на форми та методи навчання для підвищення готовності до екологічних або епідемічних загроз ми проаналізували відповіді на запитання «Що, на вашу думку, має робити заклад освіти для підвищення готовності до таких загроз? (оберіть до 3-х найважливіших)». Частотний розподіл відповідей респондентів показує, що переважно студенти орієнтовані на такі навчальні заходи щодо підвищення готовності до протидії екологічним та епідемічним загрозам, як: «Проводити тренінги, практикуми» (68,6%), «Запрошувати для проведення спеціальних занять відповідних фахівців» (67,5%), «Організовувати спеціальні навчальні курси» (50%). Менш затребуваними виявилися такі форми навчання, як: «Проводити лекції» (46%), «Організовувати обмін досвідом» (33%) та «Здійснювати індивідуальні консультації» (18%).

За допомогою крос-табуляційного аналізу (χ^2 Пірсона) ми дослідили зв'язок між соціально-демографічними й освітніми чинниками та орієнтацією студентів щодо форм та методів навчання для підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз. Аналіз відповідей респондентів показав низку статистично значущих відмінностей залежно від соціально-демографічних характеристик опитаних. Значущими виявилися розбіжності за статтю, віком та сімейним станом студентів (табл. 4).

Таблиця 4

Залежність між орієнтацією студентів на певні форми та методи навчання та їхніми соціально-демографічними показниками

Соціально-демографічні характеристики		Заходи для підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз					
		тренінги (n = 315)	залучення до навчання експертів (n = 310)	спецкурси (n = 229)	лекції (n = 211)	обмін досвідом (n = 151)	індивідуальні консультації (n = 82)
Стать	жінка	82,5**	81,6	82,5	79,1	86,8***	81,7
	чоловік	16,2**	17,1	16,6	19,9	10,6***	18,3
	інший гендер	1,3**	1,3	0,9	0,9	2,6***	0
Вік	16-21	78,2	78,2	75,3	77,6	70,7*	77,8
	більше 22	21,5	21,8	24,7	22,4	29,3*	22,2
Сімейний стан	не маю партнера(ки)	51,7*	53,2	53,3	57,3	49,7	50
	у стосунках	42,5*	39,7	38,9	36,5	41,7	39
	у шлюбі	5,7*	7,1	7,9	6,2	8,6	11
Місце проживання	за кордоном	3,2	2,9	3,1	2,8	6,6	4,9
	в Україні, в іншому регіоні, ніж до війни	19,7	22,3	19,7	19,4	19,2	15,9
	в Україні, в тому ж місці, як до війни	77,1	74,8	77,3	77,7	74,2	79,3

*p<0,05; **p<0,01; *** p < 0,001

Отже, за статтю, можна стверджувати, що у жінок, чоловіків та представників іншого гендеру різні очікування щодо заходів отримання знань задля підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз. Жінки та представники іншого гендеру більш орієнтовані на такі заходи отримання знань щодо готовності до екологічних та епідемічних загроз, як «організовувати обмін досвідом» ($\chi^2=13,4$; p<0,001, а чоловіки – «проводити тренінги, практикуми» ($\chi^2=9,05$; p=0,011).

Щодо віку, отримано такі особливості в освітніх запитах студентів. Студенти старших курсів, вікової категорії 22 років та більше, орієнтовані на таку форму навчання,

як «організовувати обмін досвідом» ($\chi^2=6,65$; $p=0,036$), порівняно зі студентами початкових курсів (від 16 до 21 років), які не мають сформованих уподобань.

За сімейним станом, можна стверджувати, що студенти, які перебувають у сімейних стосунках, орієнтовані на певну форму отримання знань, а саме: «проводити тренінги, практикуми» ($\chi^2=6,72$; $p=0,036$), порівняно зі студентами, що не мають партнера(ки) або перебувають у шлюбі та не мають чітких освітніх запитів.

За отриманими даними, місце проживання не є значущим соціально-демографічним чинником у формуванні освітніх запитів студентів. Представники різних категорій студентів: і такі, хто перебуває за кордоном, та такі, хто мешкає в Україні, – не мають конкретних уподобань щодо бажаних освітніх заходів задля підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз.

Нами були також проаналізовані відмінності між орієнтацією студентів на певні форми та методи навчання та їхніми освітніми характеристиками (рівень освіти, форма здобуття освіти). Аналіз за допомогою хі-квадрат також показав наявність низки статистично значущих відмінностей (табл. 5).

Таблиця 5

Залежність між орієнтацією студентів на певні форми та методи навчання та їхніми освітніми характеристиками

Освітні характеристики		Заходи для підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз					
		тренінги (n = 315)	залучення до навчання експертів (n = 310)	спецкурси (n = 229)	лекції (n = 211)	обмін досвідом (n = 151)	індивідуальні консультації (n = 82)
Рівень освіти	бакалавр	81	81,9	78,6	79,6	76,2	80,5
	магістр	16,5	16,8	18,8	18,5	22,5	19,5
	аспірант	2,5	1,3	2,6	1,9	1,3	0
Форма здобуття освіти	денна (очна) форма навчання	79,4	82,3*	79	76,8	76,8*	81,7
	дуальна форма навчання	1,9	1,6*	2,2	1,4	0,0*	0,0
	дистанційна	14,6	11,6*	13,1	17,1	15,2*	13,4
	заочна форма навчання	4,1	4,5*	5,7	4,7	7,9*	4,9

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p < 0,001$

Рівень освіти виявився незначущим чинником з формування освітніх запитів щодо підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз. Ми не отримали статистично значущих відмінностей серед бакалаврів, магістрів та аспірантів щодо освітніх запитів на певні форми та методи навчання.

За формою здобуття освіти, студенти денної (очної) та дуальної форми навчання порівняно зі студентами дистанційної та заочної форми навчання мають різні уподобання щодо заходів отримання знань задля підвищення готовності до екологічних та епідемічних загроз. Студенти денної (очної) та дуальної форми навчання більш орієнтовані на такі освітні заходи, як «залучення до навчання експертів, відповідних фахівців» ($\chi^2=9,99$; $p<0,019$), а студенти дистанційної та заочної форми навчання надають перевагу – «організовувати обмін досвідом» ($\chi^2=9,43$; $p=0,024$).

Висновки. Узагальнюючи, можна зазначити, що отримані дані підтверджують важливість освітнього середовища як ключового чинника формування психологічної готовності молоді до дій у надзвичайних ситуаціях. Водночас наявність значної частки студентів, які мають лише часткові знання або не мають їх зовсім, вказує на потребу

вдосконалення навчальних програм шляхом впровадження практико-орієнтованих тренінгів, моделювання реальних ситуацій та розвиток навичок саморегуляції й адаптивної поведінки в умовах стресу.

Результати контент-аналізу свідчать, що студенти демонструють переважно когнітивно-операційну модель готовності, орієнтовану на зовнішні дії, тоді як емоційно-психологічна та рефлексивна складові залишаються недостатньо розвиненими. Це вказує на необхідність комплексної психологічної промоції готовності у системі освіти – шляхом інтеграції знань, практичних навичок і розвитку внутрішніх психологічних ресурсів.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці спеціальних психологічних технологій промоції психологічної готовності студентів до протидії екологічним і епідемічним загрозам.

Література

1. Духневич, В. (2023). Готовність до надзвичайних ситуацій: формуємо безпечне середовище. *Проблеми політичної психології*, 13(27), 77-85. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol13-Year2023-128>
2. Духневич, В. М., Довгань, Н. О., Поліщук, С. А., Сіверс, З. Ф., Цукур, О. Г. (2023). *Готовність до надзвичайної ситуації: виміри конструктивності*. Імекс-ЛТД.
3. Духневич, В. М., Сіверс, З. Ф. (2022). *Забезпечення психологічної безпеки учасників освітнього процесу: методичні рекомендації*. Імекс-ЛТД.
4. Карамушка, Л. М. (Ред.) (2008). *Технологія психологічної підготовки персоналу організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін*. Науковий світ.
5. Карамушка, Л. М., Креденцер, О. В., Терещенко, К. В., Івкін, В. М., Клименко, Н., & Лагодзінська, В. І. (2024). *Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення*. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741857/>
6. Корольчук, М. С., & Крайнюк, В. М. (2006). *Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах*. Ніка-центр.
7. Кряж, І. В., & Басва, К. О. (2020). Роль екологічної світоглядної позиції в подоланні проблем, спричинених глобальними змінами навколишнього середовища. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія*, (69), 64-73. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2020-69-09>.
8. Львовичкіна, А. М. (2011). *Психологічні засади формування еколого-орієнтованої свідомості*: монографія. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
9. Скребець, В. О., & Шлімакова, І. І. (2014). *Екологічна психологія*. Видавничий дім «Слово».
10. Слюсаревський, М. М., Найдьонова, Л. А., & Вознесенська, О. Л. (2020). *Досвід переживання пандемії COVID-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка: матеріали онлайн-семінарів*. ІСПП НАПН України.
11. Швалб, Ю. М. (Ред.), Варава, Л. А., Вернік, О. Л., Дячок, О. М., Кирпенко, Т. М., & Павленко, О. В. (2024). *Особливості особистісних стратегій життєдіяльності в умовах невизначеності середовища*. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
12. Юрченко, Л., Хорошев, О., Логовський, І., & Ващук, Т. (2023). Соціально-психологічна реабілітація в екологічній площині. *Проблеми екстремальної та кризової психології*, 2(6), 171-181.

References

1. Dukhnevych, V. (2023). Gotovnist do nadzvychainykh sytuatsii: formuyemo bezpechne seredovysche [Emergency preparedness: creating a safe environment]. *Problemy politychnoi psykhologii*, 13(27), 77-85. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol13-Year2023-128> [In Ukrainian]
2. Dukhnevych, V. M., Dovgan, N. O., Polischuk, S. A., Sivers, Z. F., Tsukur, O. G. (2023). *Gotovnist do nadzvychainoyi sytuatsiyi: vymiry konstruktyvnosti* [Emergency preparedness: dimensions of constructivity]. Imeks-LTD. [In Ukrainian]
3. Dukhnevych, V. M., Sivers, Z. F. (2022). *Zabezpechennya psykhologichnoyi bezpeky uchasnykiv osvitnogo protsesu: metodychni rekomendatsiyi* [Promoting psychological safety in educational process: methodological recommendations]. Imeks-LTD. [In Ukrainian]
4. Karamushka, L. M. (Ed.) (2008). *Tekhnologia psykhologichnoi pidgotovky personalu organizatsii do roboty v umovakh sotsialno-ekonomichnykh zmin* [Technology of organizational personnel's psychological training to work in conditions of socio-economic changes]. Naukovyi svit. [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. M., Kredentser, O. V., Tereschenko, K. V., Ivkin, V. M., Klymenko, N., & Lagodzinska, V. I. (2024). *Tekhnologii zabezpechennya psykhnichnogo zdorovya ta blagopoluchchya osvitnogo personalu v umovakh viiny ta pislyavoyennogo vidnovlennya* [Technologies for promoting mental health and well-being of educational personnel in conditions of war and post-war recovery]. G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741857/> [In Ukrainian]

6. Korolchuk, M. S., & Krainyuk, V. M. (2006). *Sotsialno-psykhologichne zabezpechennya dialnosti v zvychnykh ta ekstremalnykh umovakh [Socio-psychological support of activities in normal and extreme conditions]*. Nikatsentr. [In Ukrainian]
7. Kryazh, I. V., & Bayeva, K. O. (2020). Rol ekologichnoi svitoglyadnoi pozytsii v podolanni problem, sprychynenykh globalnyimi zminamy navkolyshnogo seredovyscha [The role of an ecological worldview in overcoming problems caused by global environmental changes]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seria Psykholgia*, (69), 64-73. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2020-69-09>. [In Ukrainian]
8. Lovochkina, A. M. (2011). *Psykhologichni zasady formuvannya ekologo-oriyentovanoi svidomosti [Psychological principles of forming an ecologically-oriented consciousness]*. Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. [In Ukrainian]
9. Skrebets, V. O., & Shlimakova, I. I. (2014). *Ekologichna psykhologia [Ecological psychology]*. Vydavnychiy dim «Slovo». [In Ukrainian]
10. Slyusarevskyi, M. M. Naidonova, L. A., & Voznesenska, O. L. (2020). *Dosvid perezhyvannya pandemii COVID-19: dystantsiini psykhologichni doslidzhennya, dystantsiina psykhologichna pidtrymka: materialy onlain-seminariv [Experiencing the COVID-19 pandemic: remote psychological research, remote psychological support: materials of online seminars]*. ISPP NAPN Ukrainy. [In Ukrainian]
11. Shvalb, Yu. M. [Ed.], Varava, L. A., Vernik, O. L., Dyachok, O. M., Kyrpenko, T. M., & Pavlenko, O. V. (2024). *Osoblyvosti osobystisnykh strategii zhyttyedialnosti v umovakh nevyznachenosti seredovyscha [Personal life strategies in conditions of environmental uncertainty]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine. [In Ukrainian]
12. Yurchenko, L., Khoroshev, O., Logovskyi, I., & Vaschuk, T. (2023). *Sotsialno-psykhologichna rehabilitatsia v ekologichnii ploschyni [Socio-psychological rehabilitation from ecological perspective]*. *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykhologii*, 2(6), 171-181. [In Ukrainian]

Відомості про авторів

Креденцер Оксана Валеріївна, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка відділу соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна.

Kredentser, Oksana, Dr., Prof., Head of the Department of Social Psychology of Personality at the Institute of Social and Political Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4119-190X>

E-mail: okred278@gmail.com

Ларіна Тетяна Олексіївна, кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна

Larina, Tetyana, PhD, Institute of Social and Political Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8975-3348>

E-mail: larinatetyana.olex@gmail.com

Куласва Тетяна Валеріївна, докторка філософії в галузі психологія (PhD), старша наукова співробітниця, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна

Kulaieva, Tetiana, PhD, Institute of Social and Political Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0298-1060>

E-mail: cool.a.eva@ukr.net

Савченко Аглая Іванівна, здобувачка освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні PhD, кафедра педагогіки та психології, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, молодший науковий співробітник відділу соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна.

Savchenko, Ahlaia, PhD student, Department of Pedagogy and Psychology, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-3978-0982>

E-mail: aglayasavchenko@gmail.com

Отримано 1 вересня 2025 р.
Рецензовано 19 вересня 2025 р.
Прийнято 26 вересня 2025 р.